

2. Подсолонко М.В. Происхождение кластерных инициатив в Украине / М.В. Подсолонко [сборник научных трудов «Вестник национального технического университета «ХПИ» / Национальный технический университет «ХПИ»]. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2009. – № 18. – С. 12-15.
3. Подсолонко М.В. Государственное регулирование развития кластеров в Украине / М.В. Подсолонко, Е.Г. Басиладзе // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 3, Т. 1 (129). Економічні науки. – С. 34-39.
4. Porter M.E. Clusters and the New Economics of Competition / M.E. Porter // Harvard Business Review. – 1998. – Issue 6, Vol. 76. – P. 72-84.
5. Стеблякова М. Кластерный подход к решению проблемы модернизации экономики: системный и социальный аспекты / М.Стеблякова / Человек и труд. - 2010. - № 3.
6. НПО: формирование, развитие, эффективность / Ф.М.Русинов, В.А.Покровский, В.И.Бусов и др. – М.: Экономика, 1981. – 263 с.
7. Весманов С.Б. Параллельно-последовательный метод планирования научно-исследовательских, конструкторских и производственных работ в НПО / С.Б. Весманов // Вопросы оценки эффективности научных исследований, разработок и новой техники. – М.: Б.И. – 1984. С. 31-35.
8. Экономика и управление в отраслевых НТО. Справочное пособие / П.Н. Завлин, А.К. Казанцев, Л.С. Бляхман, В.С. Кабаков и др.; под ред. П.Н. Завлина, А.Н. Казанцева. – М.: Экономика, 1990. – 447 с.
9. Бузні А.Н. Інноваційна стратегія в наукових організаціях / А.Н. Бузні – К.: Нива, 1998. – 167 с.
10. Чевганова В. Кластеры и их экономическое значение / В. Чевганова, И. Брижань// Экономика Украины. - 2002. - № 11. – С. 35.
11. Marshall A. Principles of Economics. Variorum edition overseen by C.Guillebaud. L.: MacMillan Press, 1961. — 450 p.
12. Coase R. The Nature of the Firm / R Coase // Economica, Vol. 4, No. 16, November 1937 pp. 386-405.
13. Tolenado J.A. Propis des Filieres Industrielles. Revue d'Economie Industrielle. V.6. 1978. № 4. P. 149-158.
14. Soulie D. Filieres de Production et Integration Vertical. Annales des Mines, Janvier 1989. P. 21-28.
15. Рубинштейн Е.И. Этархическая система управления в межотраслевом кластере / Е.И. Рубинштейн, В.А.Наумов // Региональная экономика: теория и практика. – 2007. - № 2(41).

338.435

*Кальченко С.В., к.е.н., доцент,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

ТРАНСФОРМАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ ВІДНОСИН В СИСТЕМІ АПК НА ПРИНЦИПАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі функціонування аграрного сектора економіки України особливе місце займає адаптація системи виробництва сільськогосподарської продукції до вимог нової економічної моделі, яка формується як у вітчизняному господарському механізмі, так і в масштабі макроекономічного середовища. Метою нинішніх системних трансформацій повинна стати оптимізація техніко-технологічного рівня виробництва сільськогосподарського у поєднанні з якісним оновленням професійних якостей учасників виробничої діяльності в аграрній сфері.

Необхідно відмітити, що питання використання ресурсної бази, зокрема інформаційних та людських ресурсів досліджується в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема Дж. Гелбрейт, Е. Тофлер, Д. Бел та В.Л. Іноземцев вивчали вплив системних трансформацій на спосіб застосування інформаційних ресурсів в процесі створення благ, аналізуючи характер змін в щодо професійних вимог та стандартів, мотивації найманого працівника, оптимізації організаційно-управлінського механізму фірми. Р.Л. Акофф, П. Друкер та Г. Гольдштейн розглядали еволюцію підходів щодо побудови системи керування, місця та ролі найманого працівника, а також розробки способів підвищення його продуктивності шляхом її оптимізації.

Однак низка питань, пов'язаних із розвитком управлінських відносин в сфері вітчизняного сільськогосподарського виробництва в умовах інституційних трансформацій, лишається недостатньо вивченими. Тому метою статті є аналіз сучасних проблем формування організаційно-управлінського механізму в аграрному бізнесі та розробка пропозицій щодо його удосконалення.

Слід зазначити, що 19 вересня 2007 року урядом було затверджено положення Державної цільової програми розвитку українського сіла на період до 2015 року, метою якої мало стати забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на

внутрішньому і зовнішньому ринку, гарантування продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності.

Основні завдання Програми: створення організаційно-правових та соціально-економічних умов для комплексного розвитку сільських територій, наближення та вирівнювання умов життєдіяльності міського та сільського населення; підвищення рівня ефективної зайнятості, посилення мотивації сільського населення до розвитку підприємництва у сільській місцевості як основної умови підвищення рівня життя населення; підтримка конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах інтеграції України у світовий економічний простір; подолання стихійності та тінзації аграрного ринку; створення екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення, збереження навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, особливо земель сільськогосподарського призначення [1, с. 3-6].

Також 9 лютого 2007 року Верховною Радою України було прийнято «Закон про основні принципи розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», що ставив собі за мету наступне:

підвищення національної конкурентоспроможності за рахунок розвитку людського потенціалу, насамперед у високоінтелектуальних царинах праці, а також розширення експортного потенціалу ІКТ-індустрії України;

поліпшення життєвого рівня населення завдяки економічного зростання, забезпечення прав та свобод людини, надання рівного якісного доступу до інформації, освіти, послуг установ охорони здоров'я та адміністративних послуг органів влади, створення нових робочих місць та розширення можливостей по працевлаштуванню населення, забезпечення соціального захисту вразливих верств населення;

сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, що буде гарантувати дотримання конституційних прав громадян відносно участі у суспільному житті [2, с. 2-4].

Формування моделі інформаційного суспільства передбачає активне використання людських знань як головної визначає характер і перспективи розвитку господарської діяльності на макро- і мікрорівні. Так В. Л. Іноземцев виділяє наступні фундаментальні зміни економічної системи, які вплинули на трансформацію господарських закономірностей, що склалися:

масові матеріальні потреби постіндустріального суспільства достатньо повно задовольняються за рахунок порівняно нетривалого робочого часу;

наука і знання стають безпосередньою продуктивною силою, їх носії – уособленням досягнень нації, а цінності, пов'язані з освітнім рівнем і інтелектуальною діяльністю – надійними орієнтирами для нових поколінь;

радикальна зміна естwu вжитку: акценти в цій сфері зміщуються на нематеріальні блага, а засвоєння людиною інформації, що розвиває здібність до генерації нових знань, фактично робить вжиток елементом виробництва [3, с. 118-119].

Одним з напрямів розвитку даної моделі є оптимізація управлінських стосунків, удосконалення системи розробки і ухвалення рішень, а також організаційної структури окремих підприємств і виробничих об'єднань. Аналізуючи характер системних трансформацій економічного механізму, Дж. Гелбрейт вказував на посилення ролі технократії у сфері формування стратегії розвитку фірми.

Рішення, що приймається в сучасному підприємстві, - це продукт діяльності не окремих осіб, а груп. Ці групи досить чисельні, вони можуть бути неофіційними і офіційними, їх склад постійно змінюється. У кожному з них входять люди, що мають в своєму розпорядженні інформацію або що мають доступ до інформації, яка визначає те або інше конкретне рішення, а також особи, що володіють умінням відбирати і перевіряти цю інформацію і робити на її основі виводи. Саме це робить можливою сучасну господарську діяльність [4, с. 89-91].

Слід зазначити, що характер взаємин між членами техноструктури принципово відрізняється від взаємин «господар – найманий працівник» і «начальник – підлеглий». Відносна рівність в статусі, можливості впливу на ухвалення колективного рішення робить дану модель більш адаптивною для стимулювання творчого підходу до рішення виробничо-господарської задачі.

Особливе місце займає механізм забезпечення ефективного використання людських ресурсів, зокрема здібності використовувати інформаційний капітал і його примножувати. Е. Тоффлер, зокрема, розглядав наступні шляхи оптимізації внутрішньокорпоративних стосунків:

створення тимчасових мобільних груп фахівців для вирішення конкретного завдання;

динамічний характер процесу підвищення кваліфікаційного рівня, зміна обов'язкового багажу знань і навиків відносно конкретної спеціальності, виходячи з вимог практичної ситуації.

Люди, за плечима яких хоч би рік вищої освіти, пересуваються більше і далі, ніж ті, хто не має освіти. Фахівці і промислові робітники – найбільш мобільні. Зростає число високооплачуваних посадових осіб, які їздять далеко і часто. У суперіндустріалізмі, що народжується, зростає абсолютна чисельність фахівців, промислових робітників і менеджерів, а також пропорційне відношення до сукупної робочою сили [5, с. 312].

Таким чином ми можемо констатувати той факт, що забезпечення ефективного ухвалення рішень в умовах інформаційного суспільства вимагає створення на рівні фірми принципово інших організаційно-управлінських стосунків.

Як показав Р. Акофф, з кінця минулого століття із зростанням складності виробництва мінялися уявлення про підприємства, як про об'єкти управління і мінялися принципи їх управління.

Сучасний менеджмент — це специфічний засіб, специфічна функція, специфічний інструмент для виробництва організаціями результату. Виконання цієї надзадачі вимагає розширити сферу відповідальності менеджера, в яку входять всі чинники, що впливають на діяльність організації, і її результати: як внутрішні, так і зовнішні, як підконтрольні, так і повністю від неї незалежні. Ця обставина вимагає стратегічного підходу до управління як по вертикалі (на всіх ієрархічних рівнях), так і по горизонталі (управління функціональними областями); стратегія — справа всіх співробітників. Людський чинник стає ключовим чинником успіху функціонування підприємства.

Розглядаючи шляхи вдосконалення системи управління виробничо-економічними процесами в аграрній сфері у напрямі їх адаптації до умов інформаційного суспільства, слід зазначити, що пірамідальна структура управління, яка функціонує за принципом «начальник-підлеглий», до цих пір активно використовується на більшості вітчизняних підприємств середнього і великого бізнесу.

Нездатність власників підприємства, які автоматично займають керівні пости, активно залучати до повноцінної співпраці представників техноструктури, моральна неготовність побачити в них не виконавця, але повноправного учасника процесу вироблення управлінських рішень наводить до уповільнення темпів економічного розвитку фірми, зниження конкурентоспроможності її продукції, як наслідок, підтримка попиту і скорочення рівня прибутковості [6, с. 156].

В той же час сучасні умови здійснення підприємницької діяльності вимагає забезпечувати максимальну реалізацію особового потенціалу співробітниками фірми, створення механізмів стимулюючих творчий підхід до вирішення господарських завдань, постійна і діяльна участь в житті господарюючої одиниці.

Г. Маркузе, розглядаючи психологічні аспекти трудових відносин, вказував на наступні особливості сучасного характеру взаємодії між найманим працівником та корпоративним середовищем. Людський розум та контроль над природою, розширюючи набір засобів задоволення людських потреб без великих затрат праці, послаблює нужду і тим самим поступово позбавляє інституційний тиск... Якщо суспільство не здатне використовувати зростаючу продуктивність задля зменшення утиску, то слід повернути продуктивність проти індивідів; вона сама стає інструментом універсального контролю... Захист (Системи – Авт.) полягає у посиленні способів контролю, не стільки над бажаннями, а, головним чином, над усвідомленням, бо, полишене без уваги, воно може розгледіти у все більш повному задоволенні потреб – репресію... [7, с. 212-215].

Найбільш доцільним нам представляється вирішення даної проблеми по наступних напрямках: створення організаційно-технічного забезпечення інтеграції максимального числа співробітників в процес управління підприємством і разом з цим формування належного освітнього та культурного рівня в середовищі управлінців і власників капіталу фірми. Конкретним результатом даних заходів повинно стати:

формування в рамках фірми багаторівневих локальних комп'ютерних мереж, що забезпечують кожному співробітникові підприємства, згідно рівня допуску, можливість брати участь в діяльності фірми;

зживання практики створення тимчасових робочих груп для вирішення насущних проблем з числа членів різних підрозділів;

активна матеріальна мотивація результативної участі співробітників в життєдіяльності фірми у поєднанні із стимулюванням підвищення кваліфікаційного рівня;

зміна психології керівних співробітників і власників капіталу фірм у напрямі відмови від монопольного права на винесення управлінських ухвал.

В цьому зв'язку особлива роль відводиться державним інститутам, завданням яких має стати максимальне сприяння формуванню в рамках сільгоспідприємств та виробничих об'єднань принципово інших управлінських відносин, що засновані на якісно новій ментальності як власників фірми, так і шару техноструктури, що починає утворюватися.

Важливе значення в даному аспекті має інформаційна база, що її отримують в системі вітчизняної вищої школи потенційні керівники підрозділів або ж власники фірми. У сучасних умовах інформація, що міститься в межах тієї або іншої навчальної дисципліни, не тільки визначає рівень практичних знань та навиків, але й впливає на характер прийняття управлінських рішень.

Таким чином надзвичайно важливим є формування на базі вищої школи системи зворотного інформаційного зв'язку між навчальним закладом та виробничою одиницею. В результаті сільгоспвиробник отримує право певним чином впливати на зміст учбового матеріалу з метою підвищення його практичної цінності. В свою чергу, отримуючи об'єктивну інформацію щодо характеру процесів в сфері вітчизняного АПК, працівники закладу матимуть змогу більш ефективно розробляти рекомендації щодо підвищення рівня розвитку даної галузі.

Сучасний етап розвитку вітчизняного АПК характеризується низкою системних трансформацій, які включають в себе оптимізацію майнових, трудових та організаційно-управлінських відносин. Метою даних перетворень є розбудова вітчизняного села та адаптація сільськогосподарського виробництва до вимог інформаційного суспільства, яке активно формується у економіках провідних країн світу.

Слід зазначити, що нормативно-правова діяльність, що має місце на цьому напрямку, поки що не вирішує головних проблем на шляху оновлення вітчизняної аграрної сфери, зокрема застосування нових форм управління на підприємствах середнього та крупного бізнесу, а також зміни світогляду їх власників та найманих працівників з числа керівного складу.

Література

1. Наказ Мінагрополітики «Про створення робочої групи з розроблення Загальнодержавної програми розвитку сільських територій України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svynarstvo.in.ua>.

2. Закон України «Об основных принципах развития информационного общества в Украине на 2007 - 2015 годы» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>

3. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы / В.Л. Иноземцев. – М.: Логос, 2000. – 304с.

4. Гелбрейт Дж. Новое индустриальное общество: Пер. с англ. / Дж. Гелбрейт. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Транзиткнига»; Спб.: Terra Fantastica, 2004. – 602 с.

5. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 560с.

6. Акофф Р.Л. Системы, организации и междисциплинарные исследования / Исследования по общей теории систем / Р.Л. Акофф. - М.: Прогресс, 1969. — С. 143—164.

7. Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Одномерный человек: Исследование идеологии развитого индустриального общества. [Пер. с англ. А. А. Юдина] / Г. Маркузе. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 526с.

Рецензент докт. экон. наук, профессор Л.В. Синяева

338.2 (477)

*Живко З.Б., к.е.н., доцент,
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Проведення в Україні економічних реформ, націлених на оптимізацію існуючих економічних взаємовідносин між суб'єктами підприємницької діяльності, потребує не лише законотворчої роботи органів законодавчої та виконавчої влади, а й розширених теоретико-прикладних досліджень проблем ефективного функціонування та забезпечення підприємницьких структур в умовах сьогодення. В період становлення та розвитку ринкових відносин виникає об'єктивна необхідність теоретико-прикладного розроблення проблем функціонування та забезпечення суб'єкта підприємницької діяльності як складового елемента економічної безпеки держави. Перш за все потребує всебічного дослідження вплив змін ринкових структур в період трансформації економіки на всі процеси функціонування й забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності. Адже, виникають нові форми існування суб'єктів підприємницької діяльності в межах наявного інституціонального середовища, розвиваються модифіковані методи конкуренції та боротьби за виживання, поширюється процес недобросовісної конкуренції і рейдерства. Це і призводить до необхідності подальшого